

تحلیل عاملی موانع توسعه گردشگری روستایی در بخش سلطانیه استان زنجان

چکیده

هدف از این تحقیق، بررسی موانع توسعه گردشگری روستایی در بخش سلطانیه استان زنجان بود. این تحقیق از نظر ماهیت، از نوع پژوهش‌های تلفیقی کمی-کیفی، از نظر میزان کنترل متغیرها، از نوع غیر آزمایشی و از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود. جامعه آماری این تحقیق را سه گروه مردم محلی، کارکنان ادارات دولتی و گردشگران تشکیل دادند. ابزار اصلی تحقیق، پرسشنامه بود که توسط محقق طراحی شد. روایی ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق با استفاده از نظرات کارشناسان صاحب نظر توسعه روستایی در استان و پس از انجام اصلاحات لازم به دست آمد. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پایلوت تست انجام گردید و جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. داده‌های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار Excel و SPSS نسخه ۱۶ پردازش و تحلیل گردید. نتایج نشان داد، منطقه دارای قابلیت بالایی در زمینه توسعه گردشگری روستایی در ابعاد تاریخی، طبیعی و فرهنگی در راستای توسعه پایدار می‌باشد. نتایج تحلیل عاملی موانع توسعه گردشگری روستایی در منطقه نشان داد، این موانع به ترتیب اهمیت شامل ضعف مدیریت و برنامه ریزی، کمبود تسهیلات رفاهی و بهداشتی، موانع فرهنگی و آموزشی و سرمایه گذاری ناکافی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، گردشگری روستایی، توسعه روستایی، سلطانیه، استان زنجان.

مقدمه

گردشگری، امروزه در ردیف موفق‌ترین صنایع جهان محسوب می‌شود، زیرا نتایج و دستاوردهای قابل توجهی مانند کسب در آمد سرشار ارزی، توسعه روابط علمی- فرهنگی، ایجاد اشتغال به صورت مستقیم و غیر مستقیم و نمایش ثبات و امنیت در کشور را به دنبال دارد. افزایش سفر به نقاط جذاب برای گذراندن اوقات فراغت باعث تأسیس امکانات ویژه‌ای در مناطق گردشگری و اشتغال مردم محلی می‌شود و همچنین افزایش گردشگرها باعث رونق فعالیت‌های اقتصادی کشور یا منطقه می‌زبان می‌شود (Moradnejadi & Nazari, 2003). در این میان تهیه و به کارگیری روش‌هایی که بتواند در افزایش تعداد گردشگران به ما یاری رساند، امری کاملاً منطقی و اقتصادی به نظر می‌رسد (Farazmand, 2006). از آنجا که رشد اقتصادی این صنعت بالاست و می‌توان آن را عمده‌ترین صنعت درآمدزا و اصلی‌ترین پشتوانه اقتصادی جهان آینده پیش بینی کرد (Mosavi, 2004)، گردشگری روستایی نیز به عنوان جزئی از مجموعه صنعت گردشگری در کشورهایی که جمعیت روستایی دارند، دارای اهمیت می‌باشند (Mosavi, 2004).

گردشگری روستایی می‌تواند با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب و شناسایی موانع و محدودیت‌های گردشگری روستایی، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی ایفا کند. در بسیاری از

مناطق روستایی، گردشگری به عنوان یک بخش طبیعی از بافت اقتصادی و اجتماعی در کنار کشاورزی پذیرفته شده است (Fleischer & Tchetchik, 2005). به طور کلی گردشگری روستایی از دو دیدگاه حایز اهمیت است: ۱) به عنوان یک فعالیت گسترده جهانی (۲) تأکید بر توسعه سیاست‌های منطقه‌ای و محلی (Mostafazade, 2008).

بنابر تعریف کمیسیون جامعه اروپا، گردشگری روستایی تنها شامل گردشگری کشاورزی نمی‌شود، بلکه همه جاذبه‌هایی را که برای گردشگران در مناطق روستایی وجود دارند، دربرمی‌گیرد. گردشگری روستایی را می‌توان با توجه به اهداف گردشگران به ۵ دسته تقسیم کرد: گردشگری طبیعی، گردشگری فرهنگی، اکوتوریسم، گردشگری دهکده‌ای و گردشگری کشاورزی (Mostafazade, 2008). از دلایل اصلی توجه به گردشگری روستایی می‌توان نقش آن در افزایش درآمد روستاییان، میزان مهاجرت‌های روستایی به شهر، به روز کردن اطلاعات روستاییان از طریق تماس با گردشگرها و مواردی از این دست را نام برد (Papoli Yazdi & Saghayy, 2006).

علیرغم اهمیت گردشگری روستایی، توسعه آن در روستاهای ایران با موانع و مشکلاتی روبرو می‌باشد. در این بخش برخی از نتایج مطالعات مربوط به موانع گردشگری روستایی آورده می‌شود.

بررسی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری، با استفاده از تکنیک تئوری بنیانی نشان داد، این استان با مشکلات زیرساختی، بازاریابی، بهداشت و سلامت، کم‌رنج شدن جاذبه‌های فرهنگی، عدم درک صحیح از گردشگری، فقدان انگیزه در مسئولان محلی، تعصب قوم‌ی - قبیله‌ای، فقدان برنامه ریزی، همچنین پژوهش و نظارت، مشکلات مربوط به منابع انسانی، مشکلات گردشگری و مقوله دولت و مشکلات مربوط به صنایع دستی همراه است (کریمی دهکردی و کلاتری، ۱۳۹۰).

نتایج بررسی مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستایی در روستای حریر، استان کرمانشاه نشان داد که مشکلات گردشگری روستایی در روستای حریر، عبارت‌اند از: فقدان امکانات زیربنایی و رفاهی، عدم درک صحیح روستاییان و مسئولان از گردشگری روستایی، کم‌رنج شدن جاذبه‌های فرهنگی روستا، فقدان شبکه اطلاع رسانی صحیح و به موقع، عدم حمایت و توجه کافی دولت. محدودیت‌ها نیز شامل: فقدان اطلاعات دقیق آماری، و تغییرات اقلیمی می‌باشد (پاپ زن و همکاران، ۱۳۸۹).

کارشناسان معتقدند ضعف مهارت‌های مدیریتی در بین روستاییان و کشاورزان و برخی از مدیران دولتی باعث شده گردشگری روستایی در حاشیه بماند و بازگشت سرمایه در این صنعت نسبت به دیگر بخش‌ها با تأخیر روبرو شود. این امر منجر به این شده است که خود روستاییان هم علاقه چندانی به سرمایه‌گذاری در گردشگری ندارند و از گردشگران استقبال زیادی نمی‌کنند (Farazmand, 2006).

ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان نشان داد، بین تعدد مراکز تصمیم‌گیری و توسعه‌نیافتگی صنعت گردشگری استان لرستان و همچنین بین ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری و نیز ضعف بازاریابی و سرانجام، فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر با توسعه‌نیافتگی صنعت گردشگری استان لرستان یک رابطه مستقیم وجود دارد (Madhoshi & Naserpour, 2003).

تحلیل اثرات و پیامدهای گردشگری و گسترش مالکیت خانه‌های دوم در نواحی روستایی شمال تهران (بخش‌های لواسان و رودبار قصران) نشان می‌دهد، به دلیل فقدان برنامه ریزی و ضعف مدیریت، از فرصت‌های موجود این ناحیه

در زمینه گردشگری برای تأمین نیازهای فراغتی شهروندان تهران از یک طرف و تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی از طرف دیگر به درستی استفاده نشده است (Rezvani & Safaei, 2005)

بررسی راهکارهای توسعه گردشگری روستایی دهستان لواسان کوچک با استفاده از مدل SWOT نشان داد که آستانه آسیب پذیری نقاط روستایی به علت گردشگری بودن بسیار بالاست و نیازمند بازنگری و ارایه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی موجود می‌باشد (Rokneldin Eftekhari, & Mahdavi, 2006).

در اروپا گردشگری روستایی معمولاً برای توصیف گردشگری کشاورزی (گردشگری مبتنی بر مزرعه) به کار برده می‌شود، اما در صورت لزوم همه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی را در بر می‌گیرد (William & Hall, 2000).

از این رو می‌توان گفت که گردشگران روستایی با انگیزه‌های متفاوتی از قبیل بی نظیر بودن شرایط اکولوژیکی، دیدن جذابیت‌های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط نواحی روستایی بازدید می‌کنند (Busby & Rendle, 2000). به نظر می‌رسد، پیوند بین گردشگری زراعی و کشاورزی ضعیف است. با انتقال از گردشگری به گردشگری در مزرعه ضمن حفظ کشاورزی منبع درآمدی دیگری برای کشاورزان فراهم می‌شود (Busby & Rendle, 2000).

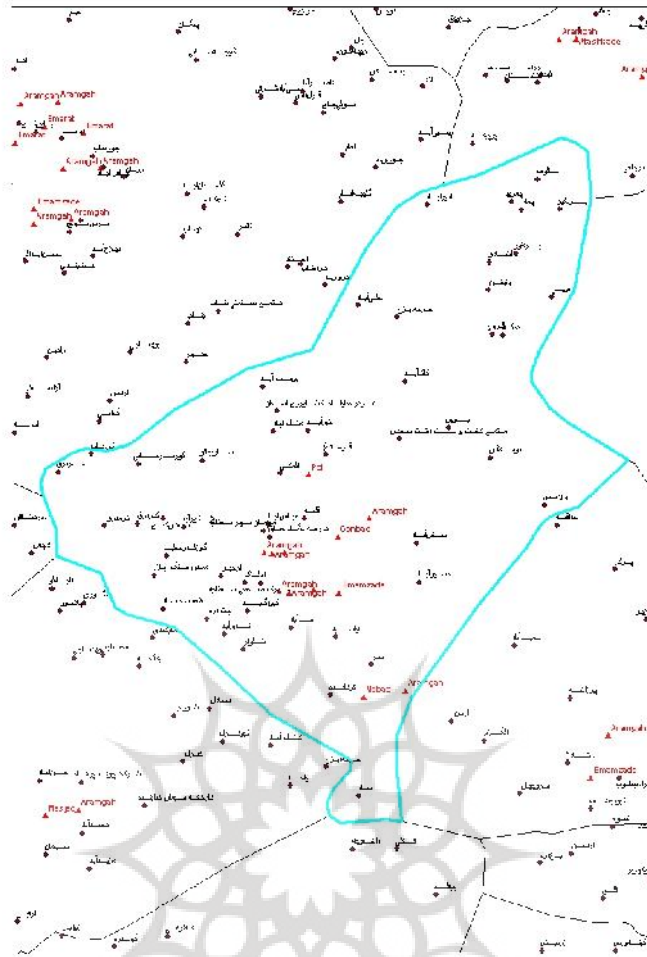
نتایج بررسی نگرش روستاییان به توسعه گردشگری در یکی از روستاهای اوگاندا و همچنین کشور غنا نشان داد، روستاییان نگرشی مثبتی به گردشگری دارند (Konadu-Agyemang, 2001, Lepp, 2007).

نتایج بررسی اثرات حضور گردشگران بر منابع زیست محیطی در بخش طرقة شهرستان مشهد نشان داد، روند کنونی بهره برداری از طبیعت علیرغم برخی فعالیت‌ها و تمهیدات محدود کننده، فراتر از ظرفیت تحمل محیط بوده و بیم آسیب‌های جدی و نابودی توان‌های طبیعی و اقتصادی منطقه می‌رود (Alizade, 2003).

ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران نشان داد، مکان‌های گردشگری استان در اغلب زمینه‌ها فاقد امکانات و تسهیلات لازم برای جلب رضایت گردشگران می‌باشند (Sadrmousavi & Dakhili, 2006).

تجزیه و تحلیل چالش‌های توسعه گردشگری پایدار برای کشورهای در حال توسعه فعال در صنعت گردشگری نشان داد، اگرچه اصول گردشگری پایدار، خیرخواهانه و ضامن منافع جوامع میزبان و گردشگران در بلندمدت می‌باشد، اما اجرای آنها با توجه به شرایط سیاسی - اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی حاکم بر کشورهای در حال توسعه دشوار بوده و با مشکلاتی توأم می‌باشد. به طوری که در پاره‌ای موارد سیاست‌گذاران با وجود آگاهی نسبت به پیامدهای نامطلوب بی‌توجهی به اصول گردشگری پایدار، تحت شرایط نابسامان اقتصاد داخلی و فشار سازمان‌های بین‌المللی گردشگری و با رویکردهای سنتی، به توسعه بی‌رویه گردشگری تن داده و عواید کوتاه مدت دولت و گروه‌های خاص را بر منافع ساکنین ارجح می‌شمرند (Kazemi, 2006).

بخش سلطانیه، دارای جاذبه‌های گردشگری زیادی می‌باشد. در شکل شماره ۱ نقشه منطقه با جاذبه‌های گردشگری آن مشخص شده است. با توجه به اطلاعات نقشه، از مهم‌ترین پتانسیل‌های جاذبه‌های روستاهای بخش سلطانیه در مقوله گردشگری می‌توان به ارگ سلطانیه، مقبره چلبی اوغلی و ملاحسن کاشی، معبد داش کسن، چمن طبیعی سلطانیه، چشمه شاه بلاغی روستایی و آب و هوای مساعد اشاره نمود (Iranian Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts Organization, 2011).

شکل (۱) نقشه جاذبه های گردشگری بخش سلطانیه

توجه به این قابلیت های گردشگری در برنامه های توسعه روستایی ضروری است. به منظور بهبود عملکرد توسعه در مناطق روستایی به ویژه منطقه مورد مطالعه، لزوم بهره گیری از راهبردها و راهکارهای مناسب توسعه گردشگری روستایی به طور فزاینده ای احساس می شود. با توجه به مرور مطالعات انجام شده و فقدان مطالعه مشخص در زمینه موانع توسعه گردشگری روستایی در منطقه و با توجه به پتانسیل های روستاهای استان زنجان و به ویژه بخش سلطانیه در مقوله گردشگری روستایی، تحقیق حاضر با هدف بررسی موانع و محدودیت های توسعه گردشگری روستایی در منطقه سلطانیه انجام شده است.

داده ها و روش پژوهش

از نظر رهیافت، در ابتدای این تحقیق از رهیافت کیفی و سپس از رهیافت کمی استفاده گردید. در بخش کیفی از روش مصاحبه گروهی متمرکز به صورت مجزا با دو گروه، شامل کارشناسان مرتبط دولتی در ادارات جهاد کشاورزی، بخشدار سلطانیه، اداره میراث فرهنگی و روستاییان تشکیل گردید. روش مصاحبه گروهی متمرکز در یک گروه محدود (۱۲-۶) نفر، متشکل از مدیر جلسه و افرادی که تا حدی هم سطح هستند و حاضر به شرکت در جلسه گفتگو درباره موضوع و حول سؤالات مطرح شده می باشد. بحث می تواند با طرح یک سؤال کلی در اطراف موضوع اصلی که

هدف از تشکیل جلسه می‌باشد، آغاز شود و شرکت کنندگان به بحث با یکدیگر بپردازند. همچنین می‌توان موضوع را خاص تر و در قالب سؤالات مشخص و روشن مطرح نمود و هدایت بحث را با سؤالات بعدی در دست گرفت.

انواع مصاحبه در گروه کانونی عبارت است از: مصاحبه با ساختار یا استاندارد، مصاحبه نیمه ساختار یافته، مصاحبه بدون ساختار، که در آن پرسش‌های آماده و از پیش تعیین شده‌ای وجود ندارد؛ به جز یک سوال کلی که در آغاز در زمینه پژوهش پرسیده می‌شود. در تحقیق حاضر، از مصاحبه بدون ساختار استفاده شد.

جلسات مربوط به کارشناسان به صورت جداگانه در هر اداره و با هماهنگی قبلی تشکیل شدند. جلسات مربوط به روستاییان با هماهنگی قبلی با شوراهای اسلامی روستاهای دارای جاذبه گردشگری با حضور اعضای شورا و افراد خبره و مطلع روستایی با انتخاب اعضای شورا تشکیل گردید. این جلسات موانع و مشکلات توسعه گردشگری به شیوه بحث متمرکز مورد بحث قرار گرفت. پس از برگزاری جلسات، در مرحله بعدی موانع و مشکلات مطرح شده با استفاده از مطالب یادداشت شده و همچنین فایل صوتی جلسات مورد جمع بندی قرار گرفت و لیست مشکلات از نظر روستاییان و کارشناسان استخراج گردید. لیست مشکلات استخراج شده از جلسات همراه با مشکلات استخراج شده از پیشینه تحقیق در پرسشنامه وارد گردیدند.

در بخش کمی این تحقیق، از روش تحقیق توصیفی و به صورت پیمایشی استفاده شد. برای جمع آوری اطلاعات از جامعه آماری طرح که مردم محلی، کارشناسان دولتی و گردشگران بودند، از پرسشنامه استفاده شد. بخش کمی تحقیق در حوزه مطالعات میدانی قرار دارد و به صورت پیمایشی انجام شد. از نظر میزان کنترل متغیرها، یک تحقیق توصیفی غیرآزمایشی و به دلیل بررسی روابط بین متغیرها، یک تحقیق علی-ارتباطی بود.

برای دستیابی به روایی ظاهری و محتوایی، پرسشنامه در اختیار چند نفر از کارشناسان توسعه روستایی صاحب نظر در زمینه گردشگری و توسعه روستایی در استان قرار گرفت و نظرات آنها برای اعمال اصلاحات لازم اعمال گردید. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق، آزمون راهنما انجام گردید. جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. پرسش‌هایی که با حذف آنها آلفای کرونباخ کل پرسشنامه بیشتر می‌شد، از پرسشنامه تحقیق حذف شدند. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، از ۰/۷۱ تا ۰/۹۳ به دست آمد که نشانگر پایایی قابل قبول سؤالات پرسشنامه بود. نمونه آماری این مطالعه شامل سه گروه مردم محلی در روستاهای ویر، اسد آباد، سلمان کنده، ساریجالو، گوزل دره و سبزره انتخاب شدند. مجموع خانوارهای این روستاها ۵۲۴ خانوار بود. ($n = 185$)، کارکنان ادارات دولتی در بخش سلطانیه و ادارات مرتبط در زنجان ($n = 78$) و گردشگران ($n = 190$) بودند. نمونه آماری مربوط به مردم محلی در بخش فوکوس گروپ به صورت هدفمند و روش گلوله برفی که یکی از روش‌های نمونه‌گیری در تحقیقات کیفی است، انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری در بخش کمی برای این گروه، روش تصادفی طبقه‌ای با انتصاب مطلوب بود. برای انتخاب کارکنان ادارات دولتی در بخش سلطانیه و ادارات مرتبط یعنی سازمان جهاد کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی در زنجان از سرشماری استفاده شد. نمونه آماری گردشگران را گردشگران مراجعه‌کننده به بخش‌های تاریخی و طبیعی منطقه تشکیل دادند. با توجه به اینکه حجم دقیق جامعه و مشخصات گردشگران در دسترس نبود و اصولاً امکان تعیین دقیق این جامعه میسر نیست، حجم تقریبی گردشگران طی یک هفته در تابستان سال ۱۳۸۷ که توسط اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان زنجان برآورد گردید، به عنوان تعداد جامعه ($N = 650$) در نظر گرفته شد. با توجه به انحراف معیار به دست آمده از پایلوت تست با ۱۵ گردشگر و استفاده از فرمول کوکران

حجم نمونه ۱۸۶ نفر برآورد گردید. نمونه‌های مربوطه به صورت تصادفی انتخاب شدند. نحوه انتخاب نمونه‌ها به این صورت بود که پرسشگران در مبادی ورودی بخش‌های تاریخی و طبیعی منطقه مستقر می‌شدند و از هر ۴ گردشگر مراجعه کننده با یک گردشگر برای تکمیل پرسشنامه مصاحبه می‌کردند.

نتایج یافته‌های پژوهش

سن و جنس

توزیع پاسخگویان بر حسب سن به تفکیک سه گروه در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱) توزیع فراوانی گروه سنی پاسخگویان (بر حسب درصد)

گروه سنی (سال)	مردم محلی	کارشناسان	گردشگران
۱۸ تا ۲۴	۳۷/۲۰	۰/۰۰	۰/۰۰
۲۵ تا ۲۸	۲۳/۶۰	۲۱/۷	۲۹/۴۰
۲۹ تا ۳۵	۱۶/۹۰	۲۴	۳۹/۲۰
۳۶ تا ۴۵	۵/۴۰	۴۵/۶۰	۲۱/۶۰
بالای ۴۶	۱۶/۹۰	۸/۷۰	۹/۸۰
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

میانگین = ۳۳,۶۹ انحراف معیار = ۱۱,۲۰ میانه = ۳۲ نما = ۳۵ حداقل: ۱۸ حداکثر: ۷۲

بر اساس اطلاعات گردآوری شده، مشخص گردید میانگین سنی مردم محلی ۳۱,۷۳ سال، جوان ترین پاسخگو ۱۸ و مسن ترین پاسخگو ۶۹ سال سن داشتند. میانگین سنی کارمندان دولتی شرکت کننده در تحقیق نیز ۳۷,۲ سال بود و جوان ترین و مسن ترین پاسخگو نیز به ترتیب ۳۲ و ۵۷ سال سن داشتند. در خصوص گردشگران نیز میانگین سنی و کمترین و بیشترین سن به ترتیب ۳۴,۹۸،۲۵ و ۷۲ سال بود. ۶۷ درصد از پاسخگویان مرد و ۳۳ درصد زن بودند.

میزان جاذبه زمینه‌های گردشگری روستایی و مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه سلطانیه

برای سنجش میزان جاذبه زمینه‌های گردشگری و مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه سلطانیه در پرسشنامه تدوین شده از طیف لیکرت ۵ سطحی استفاده گردید. منظور از زمینه‌های گردشگری، جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و مذهبی موجود در منطقه می‌باشد. منظور از مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه نیز تسهیلات و مزیت‌های کلی منطقه می‌باشد. نتایج به دست آمده در جدول ۲ و ۳ آمده است.

جدول ۲) میزان جاذبه زمینه‌های گردشگری روستایی در منطقه سلطانیه از دیدگاه پاسخگویان

زمینه‌های گردشگری	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
وجود گنبد تاریخی سلطانیه	۴/۸۳	۰/۳۷	۰/۰۸
چشمه شاه بولاغی	۴/۳۳	۰/۷۸	۰/۱۸
مقبره چلبی اوغلی	۴/۲۷	۱	۰/۲۳
مقبره ملا حسن کاشی	۴/۲۱	۰/۹۳	۰/۲۲
معبد داشکسن	۴/۱۵	۰/۸۸	۰/۲۱
آثار تاریخی متعدد در منطقه	۴/۰۳	۱/۰۱	۰/۲۴
چمن تاریخی سلطانیه	۳/۹۳	۱/۱۹	۰/۳۰
سفره خانه‌های سنتی	۳/۶۳	۱/۳۳	۰/۳۷
وجود ارتفاعات جهت انجام ورزش‌های تفریحی	۳/۲۷	۱/۲۴	۰/۳۸
وجود میوه‌های سرد سیری در منطقه	۳/۱۳	۱/۴۶	۰/۴۷
وجود مساکن قدیمی جذاب در روستاهای منطقه	۲/۹۷	۱/۳۸	۰/۴۷
وجود امام زاده‌ها در روستاها	۲/۸۴	۱/۲۲	۰/۴۳

مقیاس: ۱ = خیلی کم ۵ = خیلی زیاد

جدول ۳) مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه سلطانیة از دیدگاه پاسخگویان

مزیت‌های نسبی گردشگری در منطقه سلطانیة	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
قرار گرفتن در مسیر غار کتله خور	۴/۰۵	۰/۸۵	۰/۲۱
آب و هوای مساعد و طبیعت دلچسب	۴/۰۸	۰/۹۵	۰/۲۳
قرار گرفتن در مسیر غار علیصدر	۳/۹۰	۰/۸۹	۰/۲۳
داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا	۳/۹۱	۰/۹۹	۰/۲۵
موقعیت جغرافیایی مساعد منطقه	۳/۶۹	۱/۰۶	۰/۲۹
نزدیکی به تهران و زنجان	۳/۸۱	۱/۱۹	۰/۳۱
دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای گردشگران	۳/۶۱	۱/۱۹	۰/۳۳
وجود آداب و رسوم سنتی جذاب	۲/۷۰	۱/۳۷	۰/۵۱

مقیاس: ۱ = خیلی کم ۵ = خیلی زیاد

اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد، در میان زمینه‌های گردشگری منطقه، مساعدترین زمینه‌ها برای جذب گردشگر به ترتیب عبارت‌اند از: وجود گنبد تاریخی سلطانیة، چشمه شاه بولاغی، مقبره چلبی اوغلی، مقبره ملا حسن کاشی و معبد داشکسن. همچنین مشخص شد، از دیدگاه پاسخگویان وجود مساکن قدیمی جذاب در روستاهای منطقه و وجود امامزاده‌ها در روستاها برای جذب گردشگران جذابیت زیادی ندارند (میانگین کمتر از ۳). همچنین از دیدگاه پاسخگویان قرار گرفتن در مسیر غار کتله خور، آب و هوای مساعد و طبیعت دلچسب، داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا و قرار گرفتن در مسیر غار علیصدر مهم‌ترین مزیت‌های نسبی این منطقه می‌باشند.

موانع و محدودیت‌های توسعه گردشگری در منطقه سلطانیة

برای سنجش موانع و محدودیت‌های توسعه گردشگری در منطقه سلطانیة با استفاده از نتایج مرور ادبیات تحقیق و به ویژه نتایج جلسات و مصاحبه‌های برگزار شده با سه گروه مورد بررسی، متغیرهای مورد نظر استخراج گردیدند و در قالب پرسش‌هایی در ابزار تحقیق و از طریق طیف امتیازبندی پنج سطحی لیکرت مورد سنجش قرار گرفتند. نتایج به دست آمده به تفکیک برای سه گروه مورد بررسی در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴) موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیة از دیدگاه مردم محلی، کارکنان دولتی و گردشگران

موانع و محدودیت‌ها	مردم محلی	کارکنان	گردشگران	کل پاسخگویان
فقدان برنامه ریزی مناسب توسط نهادهای دولتی مسئول	۴/۴۶	۴/۳۵	۴/۰۳	۴/۲۷
نبود هتل‌های مناسب برای اسکان گردشگران	۴/۲۸	۴/۵۶	۳/۸۴	۴/۲۰
سرمایه‌گذاری ضعیف بخش خصوصی	۴/۱۷	۴/۲۸	۳/۹۴	۴/۱۲
فقدان تسهیلات رفاهی برای گردشگران	۴/۰۹	۴/۴۰	۳/۹۱	۴/۱۱
ضعف مدیریت گردشگری در منطقه توسط میراث فرهنگی استان	۳/۹۶	۴/۲۴	۴/۰۳	۴/۰۷
سرمایه‌گذاری ضعیف دولتی	۳/۸۲	۴/۴۰	۳/۹۱	۴/۰۱
عدم آگاهی مردم از فرصت‌های اقتصادی گردشگری	۳/۷۰	۳/۸۸	۳/۸۵	۳/۸۱
کمبود نیروهای متخصص و آموزش دیده در منطقه	۳/۶۸	۳/۶۵	۳/۷۹	۳/۷۱
آگاه نبودن روستاییان با مزایای گردشگری	۳/۸۲	۳/۸۳	۳/۳۶	۳/۶۵
عدم ارائه تسهیلات و مجوزهای لازم از طرف دولت	۳/۵۷	۳/۹۶	۳/۳۱	۳/۵۹
نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی	۳/۶۴	۳/۹۶	۳/۱۸	۳/۵۵
نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۳/۶۱	۳/۸۰	۳/۱۵	۳/۴۹
عدم آشنایی روستاییان با نحوه برخورد با گردشگران	۳/۲۷	۳/۳۹	۳/۳۳	۳/۳۳
تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگران و مردم روستاها	۲/۹۶	۳/۱۳	۲/۵۹	۲/۸۶

مقیاس: ۱ = خیلی کم ۵ = خیلی زیاد

اطلاعات جدول ۴ نشان می‌دهد، فقدان برنامه ریزی مناسب، نبود هتل‌های مناسب در منطقه برای اسکان گردشگران، سرمایه‌گذاری ضعیف بخش خصوصی در زمینه توسعه گردشگری، فقدان تسهیلات رفاهی برای گردشگران، ضعف مدیریت گردشگری در منطقه و سرمایه‌گذاری ضعیف دولتی در زمینه توسعه گردشگری، مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری در منطقه از دیدگاه کل پاسخگویان می‌باشند (میانگین بالاتر از ۴). همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، پنج مشکل اول از دیدگاه سه گروه متفاوت می‌باشند.

تحلیل عاملی محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه

با توجه به تعداد زیاد متغیرهای مربوط به موانع و به منظور طبقه‌بندی متغیرها در عوامل محدود از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. به منظور تعیین مناسب بودن داده‌های گردآوری شده در زمینه محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آماره بارتلت استفاده شد. در این بخش مقدار KMO برابر ۰/۷۷۴ به دست آمد که نشان دهنده مناسب بودن همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی می‌باشد. از سوی دیگر برای اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت نیز استفاده شد. مقدار آماره بارتلت برابر با ۶۵۳۴/۹۹ به دست آمد که در سطح ۱٪ معنی دار بود؛ لذا داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب بودند.

در جدول ۵ تعداد عوامل استخراج شده همراه با مقادیر ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هر یک از عوامل و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر عامل از کل واریانس متغیرها می‌باشد و هر چه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشان دهنده اهمیت و تأثیر بیشتر آن عامل است.

جدول ۵) خلاصه تحلیل عاملی محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
عامل ۱	۴/۷۳۹	۲۲/۵۶۸	۲۲/۵۶۸
عامل ۲	۳/۹۲	۱۸/۶۶۸	۴۱/۲۳۶
عامل ۳	۳/۴۱۷	۱۶/۲۷۳	۵۷/۵۰۹
عامل ۴	۲/۸۵۴	۱۳/۵۹۲	۷۱/۱۰۰

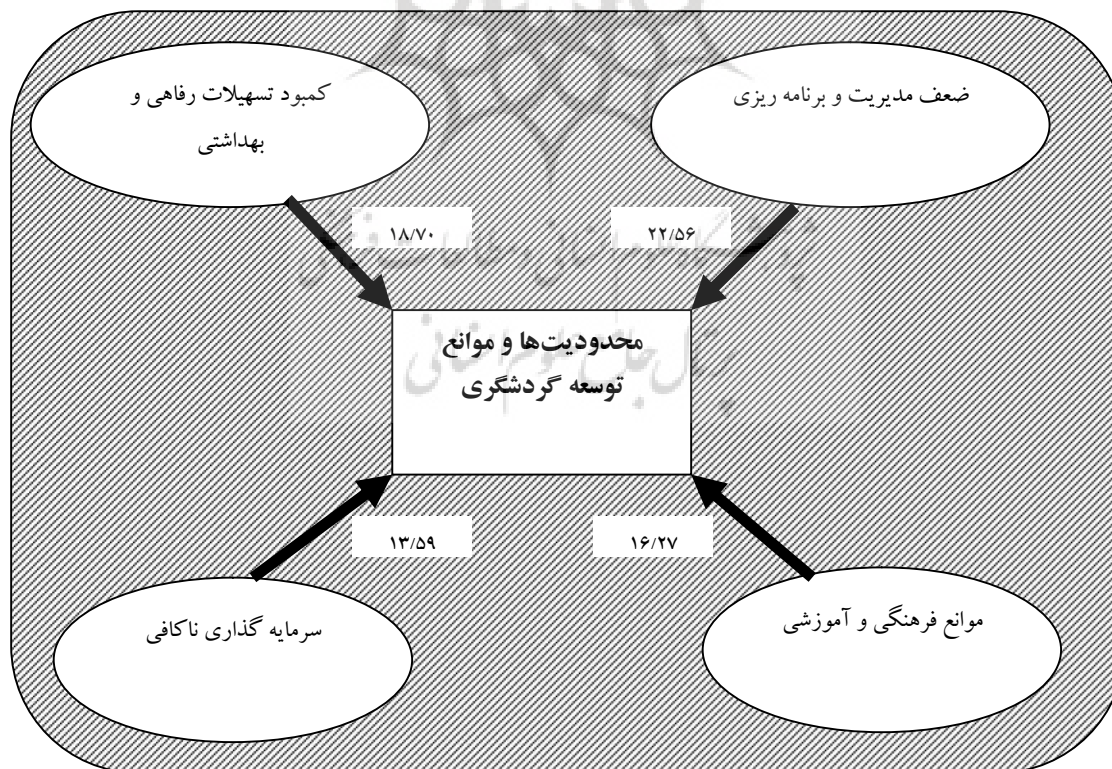
همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، در مجموع چهار عامل فوق توانسته اند ۷۱/۱ درصد از کل واریانس محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه را تبیین نمایند.

برای چرخش عاملی، از روش وریماکس استفاده گردید. پس از پردازش متغیرهای نمایانگر محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه، نسبت به نامگذاری عوامل به دست آمده اقدام گردید. در جدول ۶ هر یک از عوامل و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه با بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آنها آورده شده است. لازم به ذکر است، با توجه به همبستگی درونی متغیرها ۱۹ مانع از ۲۱ در تحلیل عاملی وارد شدند.

نتایج تحلیل عاملی محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه از دیدگاه پاسخگویان نشان داد که ضعف مدیریت و برنامه ریزی ۲۲/۵۶ درصد واریانس را به خود اختصاص داده و با مقدار ویژه ۴/۷۴ عامل اول محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه بوده است. همچنین این نتایج نشان داد که کمبود تسهیلات رفاهی و بهداشتی، موانع فرهنگی و آموزشی و سرمایه‌گذاری ناکافی به ترتیب ۱۸/۶۷، ۱۶/۲۷ و ۱۳/۵۹ درصد واریانس را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۶) متغیرهای عامل‌ها و بار عاملی به دست آمده از ماتریس دوران یافته برای محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیة

بار عاملی	متغیرها	نام عامل
۰/۷۷۳	فقدان برنامه ریزی مناسب	عامل ۱: ضعف مدیریت و برنامه ریزی
۰/۵۸۵	ضعف مدیریت گردشگری در منطقه	
۰/۶۳۳	عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاری‌های دولتی در این منطقه	
۰/۶۷۲	عدم ارائه تسهیلات و مجوزهای لازم از طرف دولت	عامل ۲: کمبود تسهیلات رفاهی و بهداشتی
۰/۷۰۶	نامناسب بودن زیر ساخت های محیطی و کالبدی	
۰/۷۱۱	نبود هتل های مناسب در منطقه برای اسکان گردشگران	
۰/۶۳۸	کم بودن تعداد پمپ بنزین در شهر سلطانیة	
۰/۶۴۴	نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی	
۰/۶۶۵	نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	
۰/۶۷۲	فقدان تسهیلات رفاهی برای گردشگران	عامل ۳: موانع فرهنگی و آموزشی
۰/۷۰۹	عدم آشنایی روستاییان با نحوه برخورد با گردشگران	
۰/۵۵۳	عدم آشنایی روستاییان و عدم آگاهی آنها با مزایای گردشگری	
۰/۸۷۴	عوامل محدود کننده فرهنگی	
۰/۷۶۴	عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده در منطقه	
۰/۶۹۶	تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا	
۰/۶۰۶	عدم آگاهی مردم از فرصت‌های اقتصادی ناشی از گردشگری	عامل ۴: سرمایه گذاری ناکافی
۰/۷۵۵	سرمایه گذاری ضعیف دولتی در زمینه توسعه گردشگری	
۰/۶۶۶	سرمایه گذاری ضعیف بخش خصوصی در زمینه توسعه گردشگری	
۰/۶۲۶	راغب نبودن بخش خصوصی به سرمایه گذاری در زمینه گردشگری	

شکل ۲) تحلیل عاملی محدودیت‌ها و موانع توسعه گردشگری در منطقه سلطانیة

نتیجه گیری و پیشنهادها

گردشگری به عنوان یکی از ارکان اصلی اقتصاد جهانی سهم چشمگیری را در معادلات بین المللی ایفا کرده است. از این رو با توسعه فعالیت های گردشگری و شناساندن بخشی از جاذبه های گردشگری به خصوص گردشگری روستایی در روستاها، می توان به بهبود و ارتقای توسعه روستایی کمک شایانی کرد و برای بهسازی و بازسازی کالبد اقتصادی و اجتماعی آنها گام های مؤثری برداشت و با توسعه گردشگری روستایی به اقتصاد ملی کشور کمک کرد.

نتایج بررسی موانع و محدودیت های توسعه گردشگری در منطقه سلطانیه در این تحقیق نشان داد، این موانع در چهار دسته ضعف مدیریت و برنامه ریزی، کمبود تسهیلات رفاهی و بهداشتی، موانع فرهنگی و آموزشی و سرمایه گذاری ناکافی قرار دارند. این نتایج با نتایج بررسی موانع گردشگری در استان لرستان که توسط مدهوشی و ناصر پور (۱۳۸۲) انجام شده است و همچنین نتایج مطالعه صدر موسوی و دخیلی کهنمویی (۱۳۸۵) به طور کلی هم خوانی دارد. همچنین این یافته با مطالعات متعدد دیگری نظیر رکن الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵، William, A.M. and Hall, C.M, 2000، سازمان ایرانگردی و جهانگردی، ۱۳۸۱ هم خوانی دارد که نشان دهنده موانع مدیریتی و برنامه ریزی و ضعف زیرساخت ها می باشند. با عنایت به مشکلات موجود به علت ناهماهنگی ادارات دولتی، توصیه می گردد برنامه جامع گردشگری روستایی در منطقه سلطانیه با مشخص نمودن متولی واحد تدوین گردد.

از جمله پیشنهادات دیگری که براساس نتایج تحقیق می توان ارایه داد، راه اندازی شبکه تبلیغات گسترده برای معرفی جاذبه های گردشگری روستایی در منطقه به عنوان یک مقصد توریستی از طرق مختلف مانند چاپ و توزیع گسترده عکس، بروشورها، پوستر، نقشه، توزیع و نمایش فیلم و اسلاید از طرف نهادهای مسئول در منطقه اشاره نمود.

منابع و مآخذ

- ۱) کرمی دهکردی، مهدی وکلانتری، خلیل(۱۳۹۰)، شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک تئوری بنیانی. پژوهش های روستایی، ۲(۳) (پیاپی ۷): ۱-۳۰.
- ۲) پاپ زن، عبدالحمید، قبادی، پرستو، زرافشانی، کیومرث و گراوندی، شهر(۱۳۸۹)، مشکلات و محدودیت های گردشگری روستایی با استفاده از نظریه بنیانی (مورد: روستای حریر، استان کرمانشاه). پژوهش های روستایی، ۱(۳): ۲۵-۵۲.
- 3) Akca.h. (2006), *assessment of rural tourism in turkey using swot analysis.applied sciences*, 6, (2837-2839).retrieved from ISSN 1812-5654
- 4) Alizade, K (2003), Effects of the presence of tourists on environmental resources. *Geographical Research*, volume 35, Number 44, pp 55-70.(in Persian).
- 5) Busby, G., & Rendle, S. (2000), The transition from tourism on farms to farm tourism. *Tourism Management*, 21(8), 635-642.
- 6) Dieter K. Muler, (2002), Second home Ownership and Sustainable Development in Northern sweden, *Tourism and Hospitality Research*, vol. 3 Number 4, ABI/INFORM Global, p343-355.
- 7) Farazmand, H (2006), Outlying forgotten rural tourism industry. *Information Newspaper* .(in Persian)
- 8) Fleischer, A, and Tchetchik, A. (2005), Does rural tourism benefit from agriculture? *Tourism Management* 26 (2005) 493-501
- 9) Kazemi, M (2006), Tourism, environment and development challenges for sustainable tourism in developing countries. *Journal of Iranian management sciences*, autumn number.(in Persian)
- 10) Konadu-Agyemang, K. (2001), Structural adjustment programs and the international tourism trade in Ghana, 1983-1999: Some socio-spatial implications. *Tourism Geographies*, 3, 187-206.
- 11) Lepp, Andrew. (2007), Residents' attitudes towards tourism in Bigodi village, Uganda. *Tourism Management* 28 (2007) 876-885
- 12) Liu, a. (2006), tourism in rural areas kedah sssesse.tourism management. (878-889).retrieved from www.elsevier.com/locate/tourman
- 13) Madhoshi, M & Naserpour, N (2003), Evaluation barriers of tourism development in Lorestan province. *Journal of Commerce*, number 28, pp 25-58.(in Persian)
- 14) Moradnejadi, H & Nazari, S (2003), Tourism and rural development in Iran. *Jihad*, Number 256, pp 61-67.(in Persian)
- 15) Mosavi, M (2004). Role of ecotourism in rural development. *Jihad*, Number 265, pp 63-70.(in Persian)
- 16) Mostafazade, A (2008), Interaction of rural tourism and agricultural economy with an emphasis on Iran. *Sonboleh*, Number 177, pp 76-82 .(in Persian)
- 17) Papoli Yazdi, M & Saghayi, M (2006), *Tourism: nature and meaning*. Tehran: Ministry of Culture & Islamic Guidance .(in Persian)
- 18) Rezvani, M & Safaei, J (2005), Second home tourism and its effects on rural areas: Opportunity or threat (Case: rural areas north of Tehran). *Geographical Research*, Number 54, pp 109-121.(in Persian)
- 19) Roknedine Eftekhari, A & Ghaderi, A (2002), Role of rural tourism in rural development, *Modaress journal*, Volume 6, number2.(in Persian).
- 20) Rokneldin Eftekhari, A & Mahdavi, D (2006), Rural tourism development strategies using the model SWOT: Lavasan small villages, *Modaress journal*, Volume 10, number2.(in Persian)
- 21) Sadrmousavi, M & Dakhili kohanmoyi, j (2006), Assessing tourism facilities in East Azarbaijan province saw the tourists. *Geographical Research*, volume 39, Number 61, pp 129-143.(in Persian)
- 22) Sharifzadeh, A & Moradineghad, H (2002), Sustainable development and rural tourism. *Jihad*, number 251.(in Persian)
- 23) William, A.M. and Hall, C.M (2000), Tourism and Migration: New relationships between production and consumption, *Tourism Geographies*, 2, 1, 5-27.
- 24) Iranian Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts Organization. (2011), Zanjan tourist routes, public identifier. Retrieved July 21, 2011, from <http://www.ichto.ir/LinkClick.aspx?fileticket=3shlpiFYqpw%3d&tabid=1153>

شپږشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی